

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра теоретичної і практичної філософії

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної
роботи

“ _____ ” _____ 20__ р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Філософія права

рівень вищої освіти _____ другий(магістерський) _____
галузь знань _____ 03 гуманітарні науки _____
(шифр і назва)
спеціальність _____ 033 Філософія _____
(шифр і назва)
освітня програма _____ освітньо-професійна “Філософія” М _____
(шифр і назва)
спеціалізація _____
(шифр і назва)
вид дисципліни _____ обов’язкова _____
(обов’язкова / за вибором)
факультет _____ філософський _____

2020 / 2021 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою філософського факультету

“24” червня 2020 року, протокол № 7

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Бусова Н.А. доктор філософських наук, доцент, професор

Програму схвалено на засіданні кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада

Протокол від “23” червня 2020 року № 12

Завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії

_____ Перепелиця О.М.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми (керівником проектної групи) “Філософія” М
назва освітньої програми

Гарант освітньо-професійної програми
(керівник проектної групи) “Філософія” М

_____ Перепелиця О.М.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією філософського факультету

Протокол від “ 23” червня 2020 року № 10

Голова методичної комісії філософського факультету

_____ Голіков С.О.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Філософія права» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки другого (магістерського) рівня спеціальності Філософія

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Філософія права» є ознайомлення студентів з необхідними знаннями у галузі філософсько-правових досліджень, які сприяють формуванню правової та політичної культури, а також гуманістичних цінностей, що є важливою умовою здійснення науково-педагогічної та консультативно-методичної професійної діяльності у галузі філософії.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Навчальна дисципліна "Філософія права" спрямована на формування таких загальних і фахових компетентностей як здатність діяти з урахуванням соціальної відповідальності та громадянських зобов'язань, уміння спілкуватися з експертами з інших галузей знань, уміння користуватися у процесі педагогічної діяльності знаннями в області філософії права, уміння використовувати фахові філософські знання в процесі консультування із суспільно-політичних та ідеологічних проблем органів влади та управління, громадських організацій, уміння використовувати у професійній дослідницькій діяльності знання традиційних і актуальних проблем філософії, уміння застосовувати знання на практиці.

1.3. Кількість кредитів

Навчальним планом на вивчення даної дисципліни передбачено 4 кредити (ECTS).

1.4. Загальна кількість годин

Навчальним планом на вивчення даної дисципліни передбачено 120 годин, серед них – 27 годин аудиторних занять (18 годин лекцій і 9 годин семінарів), 93 години для самостійної роботи.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й (магістратури)	1-й (магістратури)
Семестр	
3-й	2-й та 3-й
Лекції	
18 год.	6 год.
Практичні, семінарські заняття	
9 год.	2 год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	

93 год.	112 год.
Індивідуальні завдання	
—	

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти результатів навчання, достатніх для вирішення завдань професійної діяльності: вміти пропагувати та популяризувати досягнення сучасної філософсько-правової думки серед різних соціально-професійних верств населення, критично оцінювати і прогнозувати соціально-політичні події та явища на підставі належного обсягу фахових філософсько-правових знань, надавати консультаційні послуги державним установам та громадським організаціям, здійснювати самостійні філософські дослідження з урахуванням спілкування з експертами різних галузей знань, застосовувати знання традиційних і актуальних проблем філософії права в викладанні та дослідженні.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Предмет філософії права. Основні підходи до розуміння права.

Тема 1. Предмет і завдання філософії права.

Граничні підстави права як предмет філософії права. Становлення філософії права як самостійної галузі знання (Г. Гроцій). Особливості філософського підходу до права. Мета і завдання філософії права. Філософія права в системі наук.

Тема 2. Поняття права.

Співвідношення понять "право" і "закон". Специфіка правових норм: теорія примусу, теорія визнання, теорія рішення конфлікту через суд. Структура права: право як єдність норм і принципів (Р. Дворкін); право як єдність первинних і вторинних правил (Г. Харт). Право і звичай, право і мораль, право і релігія.

Тема 3. Теорії природного права.

Поняття "природне право" в його співвідношенні з поняттям "позитивне право". Основні природно-правові концепції античності, середньовіччя і Нового часу. Вплив ідей природного права на розвиток права: моральна критика права і держави. Вплив раціонального природного права на формування принципів нейтрального ставлення держави до релігії, поділу влади, природних прав людини та принципу народного суверенітету. Сучасна критика теорій природного права. Теорія справедливості як спадкоємиця традиції природного права.

Тема 4. Правовий позитивізм.

Загальна характеристика правового позитивізму: заперечення необхідного зв'язку між мораллю і правом, абсолютизація ролі держави по відношенню до права. Соціально-культурні коріння правового позитивізму. Критика правового позитивізму. Командна теорія права Джона Остіна та її критика. "Чисте" вчення про право Ганса Кельзена і його критика.

Розділ 2. Основні проблеми обґрунтування та легітимації права

Тема 5. Принципи верховенства права.

Концепція внутрішньої моралі права Л. Фуллера – перше формулювання і обґрунтування принципів верховенства права. Принципи законності: принцип загальності, принцип відкритості, вимога уникати законів зі зворотною силою, вимога ясності та зрозумілості законів, вимога уникати протиріч у законах, заборона на вимогу неможливого, заборона на часту зміну законів, обов'язковість дотримання законів представниками влади. Основна мета принципів законності.

Тема 6. Справедливість.

Справедливість як основна правова цінність. Аспекти справедливості. Формальна (юридична) справедливість: рівність перед законом. Юридична справедливість як мінімум справедливості та умова реалізації принципу свободи. Основні принципи процесуальної справедливості. Змістовна (політична) справедливість.

Тема 7. Проблема обґрунтування прав людини.

Право і права. Поняття і класифікація прав: негативні та позитивні права. Особливість прав людини. Дополітичний характер прав человека. Права людини як підстава легітимності держави та обмеження її влади. Теорія природних прав Дж. Локка як перше вчення про права людини. Умови реалізації прав людини. Види прав людини: громадянські права, політичні права, економічні права, соціальні права, культурні права. Покоління прав людини. Роль боротьби за права людини у відкритті та фіксації прав людини. Історія прав людини. Проблема обґрунтування прав людини. Зростання значення прав людини у зв'язку з глобалізацією. Виклики правам людини: заперечення універсальності прав людини, трактування їх як прояву культурного імперіалізму, ідея культурного релятивізму. Критика універсалізму з боку постмодернізму і комунітаризму. Стратегії обґрунтування прав людини. Пошук сумісності прав людини з елементами власної культури. Культурно-нейтральна легітимація прав людини: на основі ідеї людської гідності (Дж. Ролз, Ю. Хабермас, Ф. Фукуяма); трансцендентально-антропологічне обґрунтування (О. Гьофе).

Тема 8. Проблема покарання.

Каральна модель правосуддя: зведення мети кримінального права до покарання. Функції покарання: відплата за злочин, превентивність, символічна функція. Розуміння злочину в каральній моделі. Історія уявлень про злочин і покарання. Причини витіснення общинного правосуддя каральною моделлю в Новий час.

Тема 9. Відновлювальне правосуддя.

Криза карального правосуддя. Тюремний бум, його причини, економічні та гуманітарні наслідки. Відновлювальне правосуддя як альтернатива покарання. Мета відновлювального правосуддя, розуміння злочину, фокус на відносини правопорушника і жертви. Потреби постраждалого і відновлення особистості злочинця. Практика відновлювального правосуддя. Відновлювальне правосуддя і громадянське суспільство. Комплементарність відновлювального і карального правосуддя. Перспективи та перешкоди для розвитку відновлювального правосуддя.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин	
	денна форма	заочна форма

	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Предмет філософії права. Основні підходи до розуміння права.												
Тема 1. Предмет і завдання філософії права.	14	2	2	–	–	10	14	1	1	–	–	12
Тема 2. Поняття права.	9	1	–	–	–	8	9	–	1	–	–	8
Тема 3. Теорії природного права.	13	2	1	–	–	10	13	1	–	–	–	12
Тема 4. Правовий позитивізм.	13	2	1	–	–	10	13	1	–	–	–	12
Разом за розділом 1	49	7	4	–	–	38	49	3	2	–	–	44
Розділ 2. Основні проблеми обґрунтування та легітимації права												
Тема 5. Принципи верховенства права.	14	2	1	–	–	10	14	1	–	–	–	13
Тема 6. Справедливість.	10	1	–	–	–	10	10	–	–	–	–	10
Тема 7. Проблема обґрунтування прав людини.	21	4	2	–	–	15	21	2	–	–	–	19
Тема 8. Проблема покарання.	13	2	1	–	–	10	13	–	–	–	–	13
Тема 9. Відновлювальне правосуддя.	13	2	1	–	–	10	13	–	–	–	–	13
Разом за розділом 2	71	11	5	–	–	55	71	3	–	–	–	68
Усього годин	120	18	9	–	–	93	120	6	2	–	–	112

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет і завдання філософії права.	2
2	Основні типи праворозуміння.	2
3	Принципи верховенства права.	1
4	Проблема обґрунтування прав людини.	2
5	Проблема покарання. Відновлювальне правосуддя.	2

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи: аналіз текстів	Кількість годин денна/заочна форми
1	Тема 1. <i>Предмет і завдання філософії права</i> 1. Кистяковский Б.А. В защиту права (Интеллигенция и правосознание). <i>Философия и социология права</i> . СПб.; РХГИ, 1998. С. 360-376. 2. Дворкін Р. «Патерналізм». <i>Філософія права</i> . Пер. з англ. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2007. С.77-100.	10/12
2	Тема 2. <i>Поняття права</i> 1. Харт Х.Л.А. Концепція права. К., 1998. Розділ V. Право як об'єднання первинних і вторинних правил. С.83-102. 2. Циппеліус Р. Філософія права: Підручник. Пер. з нім. К.: Тандем, 2000. Розділ 1. Поняття права. С. 8-27.	8/8
3	Тема 3. <i>Теорії природного права</i> 1. Радбрух Г. Законное неправо и надзаконное право. Пять минут философии права. <i>Философия права</i> . Пер. с нем. М., 2004. С.225-237. 2. Фулер Л. Позитивізм і вірність праву - відповідь професорові Гарту. <i>Філософія права</i> . Пер. з англ. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2007. С.101-120.	10/12
4	Тема 4. <i>Правовий позитивізм</i> 1. Гарт Г.Л.А. Позитивізм і розмежування права та моралі. <i>Філософія права</i> . Пер. з англ. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2007. С.77-100. 2. Кельзен Ганс. Чисте правознавство. Пер. з нім. К.: «Юніверс», 2004. Проблема справедливості. II. Вчення про природне право. С. 426-467.	10/12
5	Тема 5. <i>Принципи верховенства права</i> . 1. Фуллер Л. Мораль права. Пер. з англ. К., 1999. Гл. 2. Мораль, що уможливує право. С. 38-93.	10/13

	<p>2. Погребняк С.П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика). Х.: Право, 2008. Розділ. Принцип верховенства права та принципи, що забезпечують його дію. С.148-219.</p> <p>3. 3. Таманага Б. Верховенство права: історія, політика, теорія. Пер. з англ. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007.</p>	
6	<p>Тема 6. <i>Справедливість</i></p> <p>1. Хёффе О. Справедливість: Философское введение. Пер. с нем. М.: Праксис, 2007. С. 34-70, 77-102.</p> <p>2. Циппеліус Р. Філософія права: Підручник. Пер. з нім. К.: Тандем, 2000. Розділ 8, § 36. С.238-243.</p>	10/10
7	<p>Тема 7. <i>Проблема обґрунтування прав людини</i></p> <p>1. Гьофе О. Розум і право. Складові інтеркультурного правового дискурсу. Пер. з нім. К.: Альтерпрес, 2003. Розділ 3. Права людини. С. 40-68.</p> <p>2. Сьюзен Моллер Окін. Конфлікт між основними правами. Права жінок та проблеми релігійних і культурних відмінностей. Філософія прав людини. Пер. з нім. К.: Ніка-Центр, 2008.с. 227-253.</p> <p>3. Хабермас Ю. Концепт человеческого достоинства и реалистическая утопия прав человека. <i>Вопросы философии</i>. 2012. № 2. С. 66-80.</p> <p>4. Шу Генрі Права людини та культурні відмінності. <i>Філософія прав людини</i>. Пер. з нім. – К.: Ніка-Центр, 2008. С. 254-282.</p>	15/19
8	<p>Тема 8. <i>Проблема покарання</i></p> <p>1. Циппеліус Р. Філософія права: Підручник. Пер. з нім. К.: Тандем, 2000. Розділ 8, § 37. С.243-248.</p> <p>1. Камю А. Размышления о гильотине. Кёстлер А., Камю А. <i>Размышления о смертной казни</i>. М.: Праксис, 2003. С. 137 -198.</p> <p>2. Ван ден Гааг Е. На захист смертної кари. Практичний і моральний аналіз. <i>Філософія права</i>. Пер. з англ. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2007. С.1220-1229.</p>	10/13
9	<p>Тема 9. <i>Відновлювальне правосуддя</i></p> <p>1. Зер Ховард. Восстановительное правосудие: новый взгляд на преступление и наказание. Пер. с англ. М.,: МОО Центр «Судебно-правовая реформа», 1998. Глава 10.</p> <p>2. Мартин Райт. Наказание и восстановительное правосудие // Режим доступу: http://www.strana-oz.ru/2008/2/nakazanie-i-vosstanovitelnoe-pravosudie</p>	10/13
	Разом	93/112

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання не передбачені навчальним планом.

7. Методи навчання

Репродуктивні та проблемно-пошукові методи, використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій.

8. Методи контролю

Поточне опитування з тем модулю.

9. Схема нарахування балів

Семестровий екзамен

Поточний контроль та самостійна робота									Екзамен	Сума
Розділ 1				Розділ 2						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	40	100
6	6	6	6	6	6	12	6	6		

T1, T2 ... T9 – теми розділів

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна література

1. Радбрух Г. Философия права. Пер. с нем. М.: Международные отношения, 2004. 240 с.
2. Синха С.П. Юриспруденция. Философия права. Краткий курс. Пер. с англ. М.: «Академия», 1996. 304 с.
3. Циппеліус Р. Філософія права: Підручник. Пер. з нім. К.: Тандем, 2000. 300 с.

Допоміжна література

1. Кистяковский Б.А. В защиту права (Интеллигенция и правосознание). *Философия и социология права*. СПб.; РХГИ, 1998. С. 360-376.
2. Дворкін Річард. «Патерналізм». *Філософія права*. Пер. з англ. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2007. С. 77-100.

3. Харт Х.Л.А. Концепція права. Пер.з англ. К., 1998. Розділ V. Право як об'єднання первинних і вторинних правил.
4. Фуллер Л. Позитивізм і вірність праву - відповідь професорові Гарту. *Філософія права*. Пер. з англ. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2007. С.101-120.
5. Радбрух Г. Законное неправо и надзаконное прав. *Філософія права*. Пер. с нем. М., 2004. С. 228-238.
6. Кельзен Ганс. Чисте правознавство. Пер. з нім. К.: «Юніверс», 2004. Проблема справедливості. II. Вчення про природне право. С. 426-467.
7. Гарт Г. Л. А. Позитивізм і розмежування права та моралі. *Філософія права*. Пер. з англ. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2007. С.77-100.
8. Фуллер Л. Мораль права. Пер. з англ. К., 1999. Гл. 2. Мораль, що уможлиблює право. С. 38-93.
9. Погребняк С.П. Основоположгі принципи права (змістовна характеристика). Х.: Право. Розділ 3. Принцип верховенства права та принципи, що забезпечують його дію. С.148-219.
10. Гьофе О. Розум і право. Складові інтеркультурного правового дискурсу. Пер. з нім. К.: Альтерпрес, 2003. Розділ 3. Права людини. С. 40-68.
11. Хабермас Ю. Концепт человеческого достоинства и реалистическая утопия прав человека. *Вопросы философии*. 2012. № 2. С. 66-80.
12. Окін С. Конфлікт між основними правами. *Філософія прав людини*. Пер. з нім. К.: Ніка-Центр, 2008. С. 227-253.
13. Шу Генрі Права людини та культурні відмінності. *Філософія прав людини*. Пер. з нім. К.: Ніка-Центр, 2008. С. 254-282.
14. Камю А. Размышления о гильотине . Кёстлер А., Камю А. *Размышления о смертной казни*. М.: Праксис, 2003. С. 137 -198.
15. Ван ден Гааг Е. На захист смертної кари. Практичний і моральний аналіз. *Філософія права*. Пер. з англ. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2007. С.1220-1229.
16. Зер Ховард. Восстановительное правосудие: новый взгляд на преступление и наказание. Пер. с англ. М.,: МОО Центр «Судебно-правовая реформа», 1998. Глава 10.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. <http://platonanet.org.ua/>
2. <http://www.philosophy.ua/>
3. <http://www.filosof.com.ua/links.htm>